

14. МЕТАФОРА ЯК ЗАСІБ ЗОБРАЖЕННЯ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ В ПОЕЗІЯХ Т. ШЕВЧЕНКА

Людмила Приблуда
Наталія Литвинчук

Національний університет харчових технологій

Вступ. Метафора є одним із засобів формування мовної картини світу та елементом відображення семантичної структури художнього світу письменника.

Метою роботи є розкриття функціонування метафори як зображення мовної картини світу у поезіях Тараса Шевченка.

Виклад основних результатів дослідження. Метафори Т. Шевченка поділяються на дві групи:

- 1) субституційні (виконують образотворчу функцію);
- 2) інтеракційні (завдяки яким виникають поняття).

Субституційна метафора лежить в основі розгорненої метафори і має свою класифікацію. Як засвідчує фактичний матеріал, перенесення може відбуватися на: 1) живе, пор.: *Остались шашелі: гризуть, Жеруть і тлять старого дуба...* [5, с. 324]; 2) з неживого на неживе, пор.: *Уродила рута... рута... Волі нашої отрута...* [5, с. 108]; 3) з неживого на живе: *І конфедерати посипались додолю, Груші гнилобокі...* [5, с. 43]; 4) з живого на живе, пор.: *Моя Україно, за що, мамо, гинеш?...* [5, с. 108].

Цікавими є випадки використання персоніфікації (уособлення), в основі якої лежить перенесення назв людських рис на неживі предмети і явища (суб'єкт наділяється незвичайними ознаками), пор.: *Замовкли гармати, онімлі дзвони...* [5, с. 244]; *І серце мерзло і неклось...* [5, с. 301]. Яскравим прикладом персоніфікації абстрактних понять у мовотворчості Т. Шевченка є триптих «Доля», «Муза», «Слава». На думку В. Демченко, такі персоніфікації то піднесено-вивищені, то занурені в інтимно-сповідальну стихію, то навмисне приземлені, але неодмінно включені в царину життя ліричного героя як дуже сильні засоби вираження його думок і почувань.

Своєрідною метафорою постає у художній творчості Т. Шевченка образ природи. Вона є метафоричним зображенням Бога, Добра, Краси. Пор.: *Між горами старий Дніпро красується, Любується на всю Україну...* [5, с. 235]. Натомість людське життя уособлює метафізичну проблему Зла і Неправди, напр.: *Чума з лопатою ходила, Та гробовища рила, рила, Та трупом, трупом начиняла...* [5, с. 248]; *За що ми голови складали в оці могили...* [с. 279].

Привертає увагу вживання традиційної метафори, в якій не відчувається, що вона є стилістичним засобом, напр.: *зійшло сонце, грає море, земля гнеться* та ін. В. Демченко підкреслює, що такі метафори сприймаються читачами як звичайні сполуки слів. Вони допомагають передати частину картини світу, в якій Т. Шевченко змальовує природу, надає їй людських якостей. Усе це робиться

дуже тонко, непомітно, так, що майже не можна відрізнити розмовну метафору від індивідуально-авторської.

Цікавими є випадки вживання інтеракційної метафори. У творчості Т. Шевченка такі метафори мають прозору семантику, напр.: *доля, муза, слава*. Зокрема, виразною інтеракційною метафорою є «*метафоричний сон*» («Сон» («У всякого своя доля»), поема «Кавказ», послання «І мертвим, і живим...»).

Семантика метафор-субститутів прозора і не вимагає додаткових пояснень. Інтеракційна метафора має великий інтерпретаційний спектр. Кожна з цих інтерпретацій більшою чи меншою мірою суб'єктивна. Семантика інтеракційної метафори часто невичерпна. За допомогою цих метафор митець змушує замислитись, наштовхує на певні асоціації, які можуть викликати в мисленні адресата відповідні образи і допоможуть краще зрозуміти зміст поезії.

Висновки. Отже, для відображення свого світосприйняття Т. Шевченко використовував субституційні та інтеракційні метафори. Особливе місце в його поезії належить персоніфікації. Саме персоніфіковані образи допомагають Кобзареві розкрити розкрити свою картину світу. Мовна картина світу митця наближена до традиційної, загальнонародної, про що свідчать усталені образи та символи в поетичних метафорах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н. Д. Языковая метафора (синтаксис и лексика) / Н.Д. Арутюнова // Лингвистика и поэтика. — М.: Наука, 1979. — С. 147 — 173.

2. Барабаш Ю. Коли забуду тебе, Єрусалиме. — Х., 2001. — С.132-135

3. Блэк Макс. Метафора. // Теория метафоры: Сборник: Пер. с англ., фр., нем., исп., польск. яз. / Общ. ред. Н. Д. Арутюновой и М. А. Журиной. — М.: Прогресс, 1990. — С. 153-172.

4. Демченко В. Метафора як засіб відображення мовної картини світу в поезіях Т. Г. Шевченка [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology.

5. Кобзар. — Х.: Школа, 2006. — 352 с.